

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՔ

Չ Ա Փ Դ Հ Ա Ս Կ Ը Յ Ի Ր .

Հին ատենի Յունաց փիլիսոփաներուն մեծ խրատն այս էր՝ որ կուտային ամէն մարդու, «Ծանիր զքեզ. — ինքդինքդ ճանչցիր, չափդ հասկըցիր»։ Մեր ատենի ռամիկներն անգամ նոյն խրատը կուտան. «Չափդ ճանչցիր դու քեզմէն, թէ չէ՝ շուտ կճանչցնեն»։ Բայց եկ տես որ մարդուս իւր չափը հասկընալը այնչափ դիւրին չէ՝ որչափ որ կկարծուի։ Չարմանալի բան. մէկ պայծառութիւն մը չկայ որ մարդուս աչքը այնպէս շլացնէ՝ ինչպէս իրեն անձնական կատարելութիւնները։

Ուրիշները սովորաբար այնպէս կվարուին քեզի հետ իրենց քաղաքավարութեամբը կամ կեղծաւորական շողոքորթութեամբը որ կարծես թէ աչքիապուկ կխաղան հետդ. իսկ դուն քու պակասութիւններդ տեսնելու համար աչք ալ չունեցողի պէս ես. ինչպէս կրնաս հասկընալ քու չափդ։ Քեզի պէս կոյրեր շատ, եւ ամէնքդ ալ գրեթէ քեզի միտքը թէ ձեր բունած ճամբան ամենէն շիտակն է։ Դուն ալ կրես թէ ճամբուս ծռութիւնը գիտնայինք՝ կիսիսէի. բայց ո՞վ պիտի ըսէ քեզի շիտակը, թէ որ դուն ետեւէ չլինիս կոխած տեղդ լաւ գիտնալու։

Ապա ուրեմն խելացի մարդ անոր ըսեմը որ կտարակուսի թէ արդեօք իմ կարծիքս ծռու է թէ շիտակ, եւ ահա ասով կսկսի մարդ իւր չափը հասկընալ։ Այս երկբայութեան կանգունուող միայն կրնաս դուն ալ ինքդինքդ չափել չափչրիւն, ու ճիշդ հասկընալ թէ քանի ստրկի խելք ունիս, քանի կանգուն հեռատեսութիւն ունիս, քանի թիղ պատիւ ունիս, որչափ առաքինութիւն ունիս, — պակասութեանցդ *surplus* հանելով։

Ան ուրեմն ձեռքդ այս երկբայութեան եւ տարակուսանաց չափը. աչքիդ առջեւը բեր քու ամէն կիրքերդ ու պակասութիւններդ. աղէկ նայէ թէ անոնց մէջ ամենէն զօրաւորը եւ ամենուն յաղթողը ո՞րն է. բարեսրտութիւնդ թէ չարասրտութիւնդ, ազահոյութիւնդ թէ շուայլութիւնդ, պարծենկոտութիւնդ թէ վատութիւնդ, ազգասիրութիւնդ թէ վախկոտութիւնդ, փառասիր-

ութիւնդ, ծուլութիւնդ, հեշտասիրութիւնդ, կռուասիրութիւնդ...

Եթէ գտար ո՞րը լինելը, այս մտածէ թէ ուրիշներն ալ արդեօք այն կիրքդ կամ պակասութիւնդ տեսնը են վրադ, կամ նշան տուեր են կերպով մը քեզի թէ կտեսնեն, անով դուն ալ կրնաս հասկընալ թէ տիրող կիրքդ ճանչցեր ես, ուստի եւ դիւրաւ չափդ կճանչնաս։ Ապա թէ ոչ, — այսինքն թէ որ դուն անհոգանաս չափդ ճանչնալու, — ուրիշները կճանչցնեն, եւ խաղք կրնեն զքեզ։

Բերդ մը առնուլ ուզողը անոր ակար կողմերը կվնտուէ. այսպէս նաեւ քու թշնամիներդ վրադ չարախօսութիւն ընելու ժամանակ՝ անտարակոյս քու գլխաւոր պակասութեանդ վրայ, կամ թէ ուրիշ ամէն յատկութիւններէդ ո՞րն որ աւելի աչքի կզարնէ՝ անոր վրայ կյարձրկին։ Ուրեմն դուն նոցա ըրած զրպարտութիւններէն եւս խելք սովրէ եւ չափդ հասկըցիր։

Բայց ուրիշներուն խօսքն ու կարծիքը առայժմ մէկդի ձգէ, ու նայէ որ ինքդ զինքդ ճանչնաս. եւ թէ ինչ կերպով կրնաս այս վախճանիս հասնիլ, ես ըսեմ քեզի քանի մի օրինակով։

Ան ձեռքդ անաչառ քննութեան քրիշն ու փորէ հանէ սրտիդ խորունկէն չար ու բարի հանքերը, նայէ թէ մէջէն ինչեր կեննեն, անկից հասկըցիր քու չափդ։

Եթէ բնութեամբ բարեսիրտ ես, ու ինչ պակասութիւն որ կգործես՝ աւելի տկարութեանէդ է քան թէ չարութեանէդ, եւ մարդկանց աչքին դէշ չերեւնալու համար քու պարտքերդ կատարելէն ետ կկենաս, — չափդ հասկըցիր. — գիտցիր որ սիրտդ բարի է, բայց դուն վախկոտ եւ ունայնամիտ մարդ մի ես. արժանի ես փոքր իշատէ գովեստի, բայց աւելի արժանի ես կարեկցութեան եւ ներողամտութեան։

Եթէ հասարակաց օգտին ամենեւին փոյթ չունիս, եթէ աչքդ՝ խելքդ՝ միտքդ փող վատորկելու եւ պահելու վրայ է, եթէ խորամանկութիւնը խարդախութիւնը քեզի սովորութիւն դարձած է, եթէ ուրիշներուն

Հարստանալը քեզի արտմութիւն կը երէ, եթէ ուրիշներուն յաջողակութիւնը նախանձըդ կը արթնէ, եթէ սրտիդ մէջ դուք ըսած բանը չկայ, մանաւանդ թէ ուրիշներուն քաշած խեղճութիւնը քեզի զուարճութիւն կը պատճառէ, — չափդ հասկըցիր. — գիտցիր որ դուն մարդ չես, ցուցանք ես, եւ եթէ անդդամ չարագործ մը չես եղած՝ կամ ոյժդ հասած չէ, կամ առիթներ չես ունեցած:

Եթէ քեզնէ վեր եղողներուն առջեւը ամէն ցածութիւն կը ընես, եւ քու ձեռքիդ տա. կը գտնուողներուն հետ բռնաւորի պէս կը վարուիս, եթէ աւելի կտրես յիմարաց հետ նստիլ ելնել՝ որ անոնց մէջ առաջին երեւնաս, քան թէ այնպիսի մարդկանց հետ վարուիլ՝ յորոց խելք սուրիս. եթէ ցած շողոքորթը աւելի պատիւ գտնէ առջեւդ քան թէ ծանր ու ազնիւ համարձակախօսը. եթէ անբանից հետ անգթութեամբ, ու քեզի նըման մարդկանց հետ անխղճութեամբ կ'վարուիս. եթէ վեհանձնական գործ մը կամ սրտաշարժ պատմութիւն մը կ'լսես ու անուշ կերպով մը չես փշաքաղիր, աչքդ արտաւանդով չ'լըցուիր, վրադ քաղցր տաքութիւն մը չ'վազեր, — չափդ հասկըցիր. — քու սիրտդ սիրտ չէ, քար է, ցած հպարտութեան պատուանդան է:

Եթէ խելքդ միտքդ ուրիշի գէշութիւն ընել է, ու միայն պատիժէ վախնալով կամ վարձատրութեան յոյս ունենալով է որ ինքզինքդ քիչ մը կը ընես, — չափդ հասկըցիր. — դուն ոչ եթէ բարի ու բարեսիրտ, հապաջար անդդամ ու շահասէր մարդ մի ես. Աստուծոյ ու մարդկանց հետ առուտուրի ելեր ես. մարդիկ քեզի թերեւս շնորհակալութիւն մը ընեն, բայց Աստուծոյ վարձք առնելու չ'պիտի սպասես:

Եթէ խելքդ միտքդ զեղխութեան, շռայլութեան, ուաւելու խմելու եւ հագուելու զրգուելու, զարդարուելու զուարճանալու հետ է, եթէ թեթեւ ու դրսի կատարելու

թիւնները աւելի վեր կ'զնես՝ քան թէ սրտի կրթութիւնը եւ ճշմարիտ իմաստութիւնը. եթէ փոքրիկ գովասանքով մը կ'իւրջուիս ու սակաւիկ անարդանքով մը կ'լքանիս. եթէ անոր համար մեծութեան կուզես հասնիլ որ ուրիշներուն աչքին բան մը երեւնաս, եւ ուրիշներուն վրայ տիրապետես կամ հարստանաս, եւ ոչ թէ ուրիշներուն օգտակար լինիս, — չափդ հասկըցիր. — դուն ցած հոգւոյ տէր մարդ ես, ձայնդ քաշէ ու գոռահիկներուն կարգը անցիր:

Եթէ բաղդդ քեզի յաջողութիւն տուեր է ու հարստութիւն գտեր ես, եւ օրերդ հանգիստ կ'անցընես՝ առանց առաքինութեան եւ մոլութեան. խելքդ միտքդ այն է որ հարուստ՝ գեղեցիկ՝ փառաւորեալ երեւնաս, ամենուն աչքը մանես, ամէն նորելուկ սովորութեանց անպատճառ հետեւիս, — չափդ հասկըցիր. — քու ճիշդ պատկերդ Սայինքն զրոյ է. ըսել է թէ ըստ ինքեան դուն բան մը չես նշանակեր մարդկային ընկերութեան մէջ. միայն թէ փառք տուր՝ թէ որ քեզնէ հաշիւ մը պահանջող չ'գտնուի՝ առած ձիրքերուդ համար:

Ուրիշները ուրիշ ճանապարհ ալ կ'ցուցնեն մարդուս իւր չափը հասկընալու. բայց անոր համար քիչ շատ տեղեկութիւն ունենալու է հին եւ նոր պատմութեան, սուրբ գրոց պատմութեան, եկեղեցական եւ ազգային պատմութեան. վասն զի խորհուրդ կուտան որ իւր չափը հասկընալ ուզող մարդը ինքզինքը այն երեւելի ու մեծանուն մարդկանց մէկուն կամ մէկալին հետ չափէ, ու տեսնէ թէ ինքը սրբան փոքր է անոնցմէ: Ըսել է թէ պատմութիւն կարգալուծ մէկ մեծ օգուտն ալ այս է որ մարդ անով իւր չափը կ'հասկընայ: — Երանի քեզի՝ եթէ ինչ եւ իցէ կերպով չափդ հասկընալէդ յետոյ տեսնես որ դուն ալ աշխարհիս գովելի, առաքինի, օգտակար, բարերար եւ անմահ յիշատակի արժանի մարդկանց մէկն ես:

